

บทที่ ๖

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของบทร้องประกอบพิธีกรรมเหยาของชาวผู้ไท ผู้วิจัยได้รวบรวมบทร้องทั้งหมด ๑๐ สำนวน จากหมอเหยา ๑๐ คน แบ่งเป็นหมอเหยาชาย ๒ คน หมอเหยาหญิง ๘ คน จากการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่วิจัยของจังหวัดสกลนครและนครพนม แล้วนำข้อมูลมาศึกษาด้วยการวิเคราะห์โดยใช้ระเบียบวิธีทางคติชนวิทยา ซึ่งแบ่งการศึกษาออกเป็น การศึกษาภูมิหลังเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท พิธีกรรมเหยาของชาวผู้ไท วิเคราะห์โครงสร้างและการใช้ภาษาในบทร้องประกอบพิธีกรรมเหยาของชาวผู้ไทและศึกษาบทบาทของบทร้องในการนำไปสู่สัมฤทธิผลในการรักษาโรค

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ชาวผู้ไทเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากประเทศลาว และได้เข้ามาอาศัยอยู่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย ในแถบจังหวัดสกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์และมุกดาหาร ซึ่งพบมากที่จังหวัดสกลนครและนครพนม ชาวผู้ไทเป็นกลุ่มที่มีอัตลักษณ์ในด้านภาษา การแต่งกาย ดนตรีและพิธีกรรม และยังมีความเชื่อแน่นแฟ้นเกี่ยวกับ “ผีไท้ผีแถน” ดังพบได้จาก “พิธีกรรมเหยา” ซึ่งเป็นพิธีกรรมรักษาโรคและพิธีกรรมเพื่อบูชาผีไท้ผีแถน

จากการศึกษาพิธีกรรมเหยาของชาวผู้ไทพบว่า ชาวผู้ไทในจังหวัดสกลนครและนครพนมประกอบพิธีกรรมเหยา ๒ ประเภท คือ พิธีกรรมเหยารักษาผู้ป่วยและพิธีกรรมเหยาเลี้ยงผี ซึ่งมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน กล่าวคือ พิธีกรรมเหยารักษาผู้ป่วยปฏิบัติเพื่อการรักษาโรคไม่นิยมความรื่นเริงและการละเล่น ส่วนพิธีกรรมเหยาเลี้ยงผีเป็นการปฏิบัติเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข เช่นไหว้ผี และนิยมการละเล่นเพื่อความสนุกสนานร่าเริง ซึ่งพิธีกรรมเหยานิยมปฏิบัติกันในหมู่ของชาวผู้ไทเท่านั้น

บทร้องประกอบพิธีกรรมเหยา โครงสร้างของบทร้องประกอบพิธีกรรมเหยามี ๕ ขั้นตอน ได้แก่ การไหว้ผีเชิญผี การลำส่งและไต่ถาม การอ้อนวอนร้องขอ การเรียกขวัญและสู้ขวัญ การส่งผีและการลา และมีโครงสร้างพิเศษคือ การขู่ เมื่อขั้นตอนของการอ้อนวอนร้องขอไม่ประสบผลสำเร็จการใช้ภาษาและการใช้ดนตรีประกอบบทร้องพบที่มีความสอดคล้องกับโครงสร้างของบทร้องทั้ง ๕ ขั้นตอน กล่าวคือ การไหว้ผีเชิญผี จะใช้ถ้อยคำภาษาในลักษณะการอ้อนวอน เชื้อเชิญ ภาษามีความไพเราะ อ่อนหวาน กล่าวยกย่องคุณงามความดีและอิทธิปาฏิหาริย์ของผี เพื่อเชิญผีให้เข้าร่วมในพิธีกรรม ดนตรีจึงใช้ท่วงทำนองที่เนิบช้า อ่อนหวาน โดยใช้ทำนองดั้งเดิมของชาวผู้ไท คือ ลายผู้ไทน้อยและลายผู้ไทใหญ่

การลำส่งและไต่ถาม มีลักษณะพิเศษที่มีการนำบทญามาร้องลำเพื่อเป็นการถามไต่ตอบระหว่างคนกับผี ซึ่งเป็นการถาม – ตอบเพื่อหาสมุฏฐานของโรคและทำการวินิจฉัยโรค ถ้อยคำที่ใช้ในการลำของหมอเหยามีความอ่อนหวาน ไพเราะ บางครั้งมีการใช้คำพูดปกติสลับกับการลำ ด้านดนตรีมีการใช้ลายแคนอย่างหลากหลาย เช่น ลายผู้ไทน้อย ลายผู้ไทใหญ่ ลายเซ

ลายสร้อย ลายสุดสะแนน ฯลฯ ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวมักจะเป็นการใช้ปฏิภาณไหวพริบเพื่อถาม – ตอบคล้ายเพลงปฏิพากย์

การอ้อนวอนร้องขอ เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในพิธีกรรมเหยา เนื่องจากเป็นขั้นตอนที่มีการขอชีวิตของผู้ป่วยกับผี ดังนั้น ถ้อยคำภาษาจึงต้องมีความอ่อนหวานเพื่อเกลี้ยกล่อมผีให้เกิดความพึงพอใจ มีการให้สินบน ทางด้านดนตรีจะมีการใช้ท่วงทำนองที่อ่อนหวาน ไพเราะ เนิบช้า เพื่อสร้างอารมณ์และโน้มน้าวใจให้เกิดการยินยอม มีการปลดปล่อย บางครั้งก็มีจังหวะที่เร่งเร้า นิยมใช้ลายผู้ไทน้อย ลายผู้ไทใหญ่ ลายสร้อยและลายแมลงภู่ตอมดอกไม้

การเรียกขวัญและสู่ขวัญ เป็นขั้นตอนที่สำคัญรองจากการอ้อนวอนร้องขอ เนื่องจากผู้ป่วยตกอยู่ในภาวะของความเครียดและวิตกกังวลเกี่ยวกับอาการป่วยไข้ของตนเอง จึงมีลักษณะของอาการซึมเศร้า บางครั้งก็เชื่อว่าขวัญได้หนีออกจากร่างกาย ทำให้ไม่สดชื่นมีชีวิตชีวา การเรียกขวัญและสู่ขวัญจึงเป็นทางออกที่ดีที่สุดที่จะช่วยปลดปล่อยประโลมขวัญและสร้างความอบอุ่นใจ กำลังใจให้กับผู้ป่วยมีกำลังใจที่จะต่อสู้กับโรคร้ายไข้เจ็บ ถ้อยคำภาษาที่ใช้จะมีลักษณะของการเกลี้ยกล่อมและโน้มน้าวให้ขวัญกับคืนมา มีการให้สินบน ดนตรีที่ใช้ก็มีลักษณะที่คล้ายกับการอ้อนวอนร้องขอ มีทั้งจังหวะที่เนิบช้าและเร่งเร้า ลายแคนที่นิยมคือ ลายผู้ไทน้อย ลายผู้ไทใหญ่ ลายสร้อย ลายแมลงภู่ตอมดอกไม้ ลายเซและลายสุดสะแนน

การส่งผีและการลา เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่จะกระทำ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้ป่วยอีกครั้งว่าความเจ็บป่วยทั้งหลายที่เกิดขึ้นจะหายเป็นปกติ ภาษาที่ใช้นอกจากจะอ่อนหวานแล้วยังโศกเศร้า ดนตรีก็มีจังหวะที่เนิบช้า อ่อนไหวและจังหวะที่เร่งเร้าในตอนท้ายของพิธีกรรม ลายแคนที่นิยม คือ ลายผู้ไทน้อย ลายผู้ไทใหญ่ ลายสร้อยและลายเซ

นอกจากโครงสร้างสำคัญ ๕ ขั้นตอนดังกล่าวมาแล้ว ยังพบว่ายังมีขั้นตอนพิเศษที่ปรากฏในบทร้อง คือ การขู่ ซึ่งจะใช้หลังจากที่การอ้อนวอนร้องขอไม่ประสบผลสำเร็จ ขั้นตอนการขู่จะมีการใช้ภาษาที่รุนแรงและหยาบคายที่สื่อไปถึงเรื่องเพศ ดนตรีที่ใช้ก็มักจะเร่งเร้าเพื่อแสดงให้เห็นการขู่ไล่และไม่ยอมรับผีดังกล่าว ลายแคนที่นิยม คือ ลายผู้ไทน้อย ลายผู้ไทใหญ่ ลายสร้อยและลายสุดสะแนน

การศึกษาบทบาทของบทร้องพบว่ามียบทบาทสำคัญ ๔ ประการ คือ เป็นเครื่องมือในการถามหาสมุฏฐานของโรค เป็นเครื่องมือในการวินิจฉัย เป็นเครื่องมือในการแก้ไขและรักษา และเป็นเครื่องมือในการให้กำลังใจ ซึ่งหน้าที่ทั้ง ๔ ประการมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการตรวจรักษาของแพทย์แผนปัจจุบัน แต่ทว่าการรักษาด้วยการเหยาเน้นบทบาทของการปลดปล่อยจิตใจ ให้ความสำคัญกับบทบาทการปลดปล่อย ให้กำลังใจผู้ป่วยมากกว่าที่แพทย์แผนปัจจุบันปฏิบัติต่อผู้ป่วย

นอกจากนี้บทบาทหลักดังกล่าวข้างต้นแล้ว พิธีกรรมเหยามีลักษณะเด่นที่แสดงออกถึงความ เป็น “ผู้ไท” อยู่ ๓ ประการ คือ มีความเชื่อเรื่องผีใต้ผืนดิน ใช้ภาษาผู้ไทและดนตรีทำนองผู้ไทหรือ ลายผู้ไท แม้ว่าความเชื่อเรื่องผีใต้ผืนดินจะเป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนเปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนา แต่ในพิธีกรรมเหยาของชาวผู้ไทใน ๔ จังหวัด คือ จังหวัดสกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์และมุกดาหารยัง

ปรากฏความเชื่อผีให้ผีแค้นในฐานะผีบรรพบุรุษที่ลูกหลานจะต้องให้ความเคารพและบูชา เป็นผู้ทำให้เกิดความเจ็บป่วยและเป็นผู้รักษาอาการเจ็บป่วย

เนื่องจากภาษาผู้ไทเป็นภาษาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตนเอง ทั้งเสียงของคำและวรรณยุกต์ ในพิธีกรรมเหยาหมอเหยาจะใช้ภาษาผู้ไทเป็นสื่อในการถ่ายทอดร่วมกับลายแคน ทั้งภาษาและดนตรีจึงควบคู่กัน จากการสัมภาษณ์หมอแคนทั้ง ๑๐ คน ทุกคนใช้ดนตรีทำนองผู้ไทเป็นทำนองหลัก ซึ่งเป็นทำนองดนตรีเฉพาะของชาวผู้ไทมีท่วงทำนองที่เนิบนาบและเศร้าสร้อย ลักษณะเด่นทั้ง ๓ ประการนี้ทำให้วัฒนธรรมของชาวผู้ไทมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมของชาวอีสานเชื้อสายไท - ลาว พิธีกรรมเหยาจึงเป็นพิธีกรรมที่แสดงอัตลักษณ์ของชาวผู้ไท

ข้อเสนอแนะ

๑. ในการศึกษาพิธีกรรมของกลุ่มชน บทร้องที่ใช้ประกอบพิธีกรรมมีความสำคัญ ผู้ศึกษาจำเป็นต้องใส่ใจภาษาและบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้นๆ
๒. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเปรียบเทียบบทร้องประกอบพิธีกรรมการรักษาโรคของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ
๒. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาพิธีกรรมการรักษาโรคแบบพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ